

SYMPOZIUM O SÚČASNÝCH BURŽOÁZNYCH SOCIÁLNYCH TEÓRIÁCH

Spoločné sympóziu usporiadané Sekciou marxisticko-leninskej filozofie Univerzity Martina Luthera v Halle a Katedrou marxisticko-leninskej filozofie FFUK v Bratislave sa uskutočnilo 29. novembra 1983 v Halle. Sympóziu otvoril prof. H. M. Gerlach. Úvodné referáty predniesli prof. L. Hanzel a prof. D. Bergner. Prof. Hanzel hovoril o integračných tendenciách súčasnej reformistickej a revizionistickej kritike marxizmu-leninizmu. Témou vystúpenia prof. Bergnera bol vzťah sociálnych teórií a antropológie. Príspevky bratislavských účastníkov budú postupne uverejnené v odbornej tlači a preto uvádzame len ich názvy. Prof. M. Zigo hovoril o Piagetovom chápaní sociálna a o vzťahu spoločenských a prírodných vied. Príspevok doc. Farkašovej bol venovaný rozboru redukcionistických koncepcií sociálna v súčasnom buržoáznom myslení. Doc. F. Novosad hovoril o typológii rovn sociálneho myslenia. Dr. M. Zágoršeková skúmala ideu sociálneho pokroku v diele K. Marxa. D. J. Piaček tematizoval svetonázorovo-metodologické predpoklady koncepcie sociálna G. Branda.

Trochu podrobnejšie o príspevkoch filozofov z NDR. Prof. Bergner sa v úvodnom referáte zo širokého okruhu problematiky vzťahu medzi teóriou spoločnosti a antropológiou sústredil na rozbor antropologických predpokladov sociálnych teórií. Podrobne analyzoval pojmy: ľudská prirodzenosť, podstata človeka ako aj možnosti ich vedeckého a filozofického skúmania. Poukázal na dosiaľ ešte nedostatočne spracovaný z filozofického hľadiska prínos etológie, kultúrnej antropológie, teórie komunikácie. V druhej časti svojho príspevku prof. Bergner načrtnol koncepciu klasifikácie ľudských potrieb. Rozobral rôzne koncepcie potrieb, možné roviny ich skúmania, ako aj filozofické a vedecké predpoklady, ako aj sociálne a politické dôsledky jednotlivých koncepcií.

Prof. R. Mocek svoj príspevok venoval kritickej analýze konštruktivismu ako metodologického programu. V prvej časti hovoril o historických predpokladoch súčasných konštruktivistických koncepcií, ako aj o súvislosti konštruktivismu s významnými trendami vo vývoji neurofyziológie, systémových teóriách evolúcie a vo fyzike sebaorganizujúcich systémov. Vo všetkých týchto trendoch sa spochybňuje tradičná opozícia poznávajúceho subjektu a poznávaného objektu a ohlasuje sa potreba novej interpretácie poznávacieho vzťahu. Sami predstavitelia konštruktivismu (Piaget, Maturana, Riedl) svoje koncepcie často prezentujú ako kritiku materializmu. Prof. Mocek ukázal, že tu ide o kritiku mechanistického materializmu a nosné myšlienky konštruktivismu sú dialektickým pochopením súvislosti subjektívneho a objektívneho. Marxisticko-leninská kritika konštruktivismu musí adekvátne opisy teoretických problémov prírodných a sociálnych vied obsiahnuté v konštruktivistických koncepciách oddeliť od nároku konštruktivismu vystupovať ako jediná vede zodpovedajúca filozofická a metodologická koncepcia.

Prof. H-M. Gerlach hovoril o vzťahu M. Webera a K. Jaspersa. Sústredil sa predovšetkým na oblasť sociálno-politických koncepcií. Napriek zdanlivej

protikladnosti orientácií svetonázorové koncepcie M. Webera a K. Jaspersa vyrastajú zo spoločenských zdrojov. U oboch máme do činenia so špecifickými podobami liberalizmu. Jaspers svoje svetonázorové a politické úvahy chápal ako rozvinutie, vyvodenie dôsledkov a názorov M. Webera na povahu a úlohy sociálnych vied. Rešpektuje prísne odlíšenie vedy od hodnotiacich postojov; je však presvedčený, že jednou z podstatných úloh filozofie je artikulovať hodnotové dimenzie ľudského bytia. Práve tu je filozofia nezastupiteľná.

Doc. H.—H. Lanferman predniesol príspevok pod názvom *Sociológia vedy a teória spoločnosti*. Analyzoval úlohu pojmu „scientific community“ v súčasných teóriách vedy, predovšetkým v koncepcii T. S. Kuhna. Rozobral rôzne modifikácie tohto pojmu; ukázal jeho možnosti pri analýze národných a medzinárodných dimenzií vývoja vedeckého poznania. S rozšírením kategórií scientific community na makrooblasť spoločenských súvislostí nadobúda tento pojem relevanciu i pre oblasť filozofických úvah o spoločnosti. Vedecká komunikácia hrá dôležitú úlohu predovšetkým pri skúmaní sebachápania a sebahodnotenia vedcov. Kompetentný úsudok vedcov v každej vedeckej oblasti (a v hraničných oblastiach) sa tak v národnom ako i medzinárodnom meradle stáva stále významnejšou podmienkou pokroku vedy.

Dr. J. Brüggeman hovoril o epistemologických diskusiách v kultúrnej antropológii. Táto diskusia sa koncentruje na problém chápania cudzích kultúr a na problém všeobecnej teórie ľudskej kultúry. V snahe o medzikultúrnu konštitúciu zmyslu sa v rámci kultúrnej antropológie rozvinula medzikultúrna hermeneutika. Univerzálie, ktoré predpokladá, majú biotický, ekologický, sociálny a predovšetkým linguistický charakter. Na rozdiel od univerzálno-historického prístupu historického materializmu kultúrna antropológia vidí základ k prekonaniu obmedzení v chápaní cudzích kultúr v relativistických koncepciách kultúry. Významným metodologickým podnetom sú aj spory medzi kultúrnou antropológiou, štrukturalizmom a funkcionalizmom. V poslednom desaťročí sa rozširuje spektrum antropológických koncepcií predovšetkým pomocou ekonomickej a ekologickej antropológie. Významné miesto má tiež „action antropológia“.

Rainer Funke hovoril o náčrte začlenenia explanácie komunikácie z hľadiska teórie konania do marxistickej teórie spoločnosti. V úvode hovoril o troch možných prístupoch ku skúmaniu jazyka: o analytickom (v centre pozornosti je rečový akt), o logickom (jazyk je pochopený ako znakový systém) a synoptickom (z historického a systematického hľadiska sa skúmajú základy a možnosti komunikácie). Ľudská komunikácia chápaná ako totalita je aspektom spoločenského života ľudí ako rodových bytostí. Synoptická teória jazyka môže byť konštitutívnym príspevkom pre teóriu spoločnosti. Východiskom však musia byť najvšeobecnejšie pohybové súvislosti spoločenského života. Tie určujú možné typy komunikácie vo všeobecnosti, ako aj ich konkrétnejšie modifikácie. Z tejto pozície bol potom v príspevku prevedený kritický rozbor sociálnych teórií, ktoré sa sformovali zovšeobecnením výsledkov skúmania konkrétnych komunikatívnych situácií.

Ruth Peuckert sa vo svojom príspevku zaoberala základnými tézami koncepcie vedy orientovanej na záujmy robotníkov a zamestnancov, rozpracovanej v uplynulom desaťročí v rámci odborového hnutia v NSR. Táto koncepcia orientuje sociálne skúmanie v súlade so záujmami robotníkov a zamestnancov, navrhuje riešenia špecifických sociálnych problémov a rozvíja sa

v úzkej spolupráci s odborovým hnutím. I keď sa pri rozpracovávaní tejto koncepcie stretávame s mnohými zjednodušeniami, ide tu o jeden z pokusov predložiť demokratickú alternatívu vývoja spoločenských vied v kapitalistických krajinách.

Ku všetkým predneseným príspevkom prebehla živá diskusia. Sympóziium (už druhé tohto typu) ukázalo, že spolupráca filozofov z Halle a z Bratislavy sa ubera produktívnym smerom. Budúce stretnutie sa uskutoční na jeseň roku 1984 v Bratislave.

František Novosad

KRITIKA SÚČASNÝCH BURŽOÁZNYCH METODOLOGICKÝCH KONCEPCIÍ

V dňoch 8.—9. 12. 1983 usporiadal Ústav filozofie a sociológie SAV v Dómove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach vedecké sympóziium *Kritika súčasných buržoázných metodologických koncepcií v spoločenských vedách*. Sympóziium sa realizovalo ako súčasť oponentúry riešenia čiastkovej úlohy ŠPZV VIII—3/7—3 *Dialektika integračných procesov v spoločenských vedách*. Okrem pracovníkov Ústavu filozofie a sociológie SAV a riešiteľov čiastkovej úlohy sa sympózia aktívne zúčastnili poprední odborníci zo spoločenskovedných a pedagogických pracovísk (katedra filozofie UK, katedra sociológie UK, VPAKG, ÚML UK a ÚML ÚV KSS).

Cieľom sympózia bolo prehĺbiť kritický rozbor súčasných buržoázných metodologických koncepcií z oblasti spoločenských vied (postpozitivismus, štrukturalizmus, fenomenológia a kritický racionalizmus) z pozícií marxizmu-leninizmu a oboznámiť odborné plénum s novými dosiahnutými výsledkami v tejto oblasti základného výskumu.

Hlavný referát *Súčasná buržoázna metodologická koncepcie v spoločenských vedách* predniesol zodpovedný riešiteľ čiastkovej úlohy a vedúci autorského kolektívu člen korešpondent SAV J. Bodnár, DrSc. Vo svojom obšiahlom, teoreticky náročnom referáte upozornil na súčasný stav buržoáznej filozofie, pre ktorú je typický ideový a svetonázorový pluralizmus, čo v praxi znamená, že každý významnejší smer v súčasnej nemarxistickej filozofii ponúka „vlastné východiská“ pre teoretické a metodologické postupy v oblasti špeciálnych vied, ovplyvňuje nimi tvorbu a ciele vlastných prostriedkov bádania, ideovú orientáciu a svetonázorový podtext. Preto v snahe o komplexnú kritickú analýzu súčasných buržoázných metodologických koncepcií je nevyhnutný systematický interdisciplinárny prístup. Pritom treba postupovať od rozboru všeobecných filozofických svetonázorových východísk, cez všeobecnú problematiku vzťahu teórie, metódy a metodológie, k rozboru konkrétnych metodologických koncepcií v súčasnom buržoáznom myslení. Autor vo svojom referáte ďalej zdôraznil, že v našom spoločenskom výskume treba venovať osobitnú pozornosť problematike vzťahov teórie, metódy a metodológie v zmysle akútnej potreby fundovanej konfrontácie „marxistickej zásady jednoty vedeckej teórie a metodológie s permanentnými pokusmi o nadradovanie metódy nad teóriu, alebo naopak. V rámci kritiky buržoázných metodologických koncepcií treba zamerať pozornosť najmä na pozitivistické, štrukturalistické a tzv. kritickorealistické koncepcie, ktoré priamo alebo nepriamo ovplyvňujú buržoázne metodologické východiská v oblasti spoločenských vied“, uviedol J.